

STAROKRŠĆANSKA BAZILIKA S KRSTIONICOM I RIMSKIM SPOMENICIMA U POVLJIMA NA BRAČU

IVAN OSTOJIĆ

Današnje naselje Povlja, na sjeveroistočnom Braču, nije mnogo staro, jer su ga preci sadašnjih stanovnika napučili tek u Novom vijeku, bježeći pred Turcima. Prije tih pribjeglica živjeli su u Povoljima do sredine XIV stoljeća benediktinski monasi, a poslije njihova odlaska čuvali su napušteni samostan sluge-eremiti. Dosada su se monasi smatrali prvim utvrđenim žiteljima toga kraja. Međutim, zahvaljujući otkrivanju do nedavna nepoznatih i osvjetljivanju otprije poznatih arheoloških spomenika, možemo prvo sigurno naselje na mjestu današnjih Povalja pomaknuti u starokršćansko, dapače još i dalje, u pogansko rimsko razdoblje. Za potvrdu toga ovdje ćemo kušati nabrojiti i opisati najstarije povaljske spomenike.

Starokršćanska bazilika sa krstionicom. Ovaj se drevni arhitektonski kompleks diže na sedlu povaljskoga brijega, na Lokvi, dijelom na mjestu današnje župske crkve, a dijelom s njezine južne strane.

Do nedavna se pretpostavljalo, da su najstariji ili središnji dio povaljske župske crkve podigli benediktinci koncem XII stoljeća. Međutim je Davor Domančić iznio vrlo prihvatljivo mišljenje, da je prazni izdubljeni prostor, takozvani Grob Sv. Ivana Povaljskoga, u svetištu, pred i pod velikim oltarom, prvotno bio starokršćanski krsni zdenac za uronjavanje katekumena. To je on zaključio iz dimenzija i križnoga oblika bazena, iz fino samljevene opeke u glatkom sloju žbuke, kojom su obložene strane i dno ovoga objekta, da ne propuštaju vodu, kao i iz rupe za otjecanje upotrebljene vode, što se zapaža na dnu iskopa.¹⁾ Poslije ovih konstatacija nije bila daleko pomisao, da je čitava, još sačuvana, centralna zgrada, u kojoj se nalazi onaj izdubljeni prostor, bila starokršćanska krstionica.

¹⁾ Domančić Davor, Kulturni spomenici otoka Brača (Brački zbornik IV., 157).

Da to potvrdimo, citiramo opis starokršćanskih krstionica prema Karlu Atzu: »Kršćani su odmah po stečenoj slobodi gradili za kršćavanje crkve u kružnom ili mnogokutnom obliku. Posvećivali su ih Ivanu Krstitelju. Krsni bazen je ležao u sredini poda. Iskop za primanje vode bio je prostran i bio je ispod tla tako, da je krštenik morao sići nekoliko stepenica, ako je htio primiti krštenje uronjivanjem. Pri tom je on stajao u vodi do pojasa.«²⁾

Sve se tvrdnje citiranoga opisa slažu s našim slučajem: Nedavnim sondiranjem utvrđen je prvobitan oblik središnjega dijela, ili današnjega svetišta, župske crkve u Povljima, za koji apostolska vizitacija od 1627. godine kaže: »Ecclesia seu capella Sancti Ioannis de Povglie est in arcu ad formam turris«. ³⁾ Tlocrt te posvođene crkve, što sliči kuli, doduše je izvana kvadrat, ali je sa unutrašnje strane u tom kvadratu upisan osmerokut, koji je vrlo čest u osnovama starokršćanskih krstionica.⁴⁾ One četiri strane ovoga osmerokuta, što su nasuprot vanjskim uglovima, imaju polukružne niše, koje su počinjale gotovo od tla, ali su kasnijim pregradnjama crkve skoro potpuno uništene. Njihov je prvotni oblik uočen sondom u jugoistočnom uglu.⁵⁾ Na tom dijelu je otkrivena originalna žbuka, kojom je obložen zid, što se spušta pola metra ispod razine današnjega svetišta. Niše su podignute 10 cm iznad prvotnoga pločnika. Nutarnji osmerokutni oblik je sačuvan i na tamburu osmerostrane kupole. Osam njezinih strana vide se također izvana pod krovom,⁶⁾ koji je na četiri vode. Ispod strehe toga krova postavljen je manji krovčić, koji pokriva debljinu zidova, pa je time postignut monumentalniji izgled baptisterija. Na zapadnoj strani tambura s vanjske strane, što se danas nalazi u potkrovlju zapadne lađe župske crkve, otkriven je pod novijom žbukom obris prozora.⁷⁾ Prozor je bio zasveden lukom, koji pokazuje konstrukciju radikalno postavljenoga kamenja. To konačno potvrđuje pretpostavku, da je baptisterij sačuvan u visini sve do početka kupole.⁸⁾ Ispitivanja i sondiranja izvršio je konzervator

²⁾ Atz Karl, Die kirchliche Kunst in Wort und Bild, 565 — Regensburg (s. a.).

³⁾ Visita apostolica del Reverendissimo Dottor Pietro Moravi, canonico di Chiozza e vicario apostolico nel vescovato di Lesina, fatta nell'anno 1627 (prijepis u Biskupskom arhivu u Hvaru).

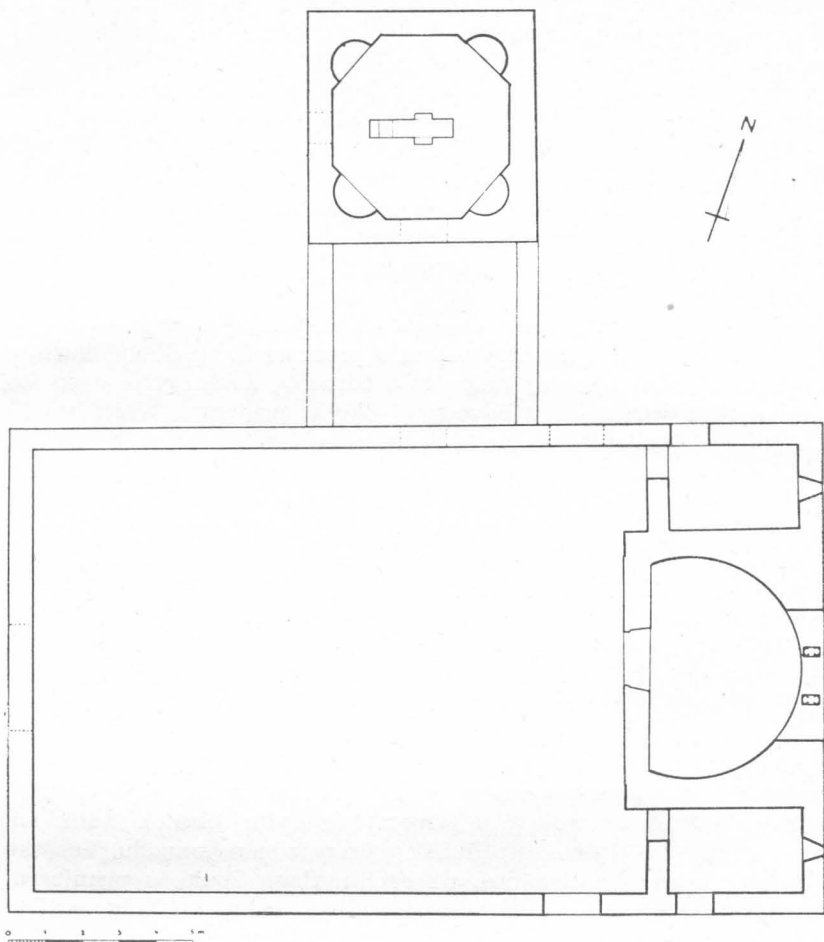
⁴⁾ Cabrol Fernand, Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie II., col. 391.

⁵⁾ Sondiranje baptisterija i bazilike izvršeno je u listopadu 1960.

⁶⁾ Prema pričanju Mate Ostojića pok. Stipe, koji je sudjelovao kod nedavnoga popravka krova nad kupolom.

⁷⁾ Ovaj je prozor spomenut u već citiranoj vizitaciji Moravi od 1627. godine: ecclesia habet ad occidentem visum, qui clauditur sua sera et clave, et super visum fenestrellam.

⁸⁾ Visina od prvotnoga pločnika do vrha kamena akroterija, što je u obliku ružina pupoljka zasađen u vrh krova, iznosi 11,83 m.

*Tlocrt starokršćanske bazilike i krstionice u Povljima
(Snimio D. Domančić)*

Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju Davor Domančić. Preostala ispitivanja će utvrditi, je li i sama kupola originalna.

Povaljska je crkva posvećena sv. Ivanu Krstitelju, i to, u početku, svečevu Glavosijeku, a ne Rođenju.⁹⁾ I ta okolnost odaje starinu, jer je kršćanski Istok, pod uplivom kojega je stajala stara crkva u Dalmaciji, prije počeo štovati uspomenu smrti (29. kolo-

⁹⁾ Status personalis ete localis dioecesis Pharensis, 47 — Tridenti 1912.

voza) nego porođenja Kristova Preteče,¹⁰⁾ dok se na Zapadu svečanije slavio blagdan njegova rođenja (24. lipnja).¹¹⁾

Bazen leži usred staroga osmerokutnika ili, prema današnjem stanju, u sredini poda sadašnjega prezbiterijska. Običaj, da se krsni zdenac sklanja u stranu ili u kut, uveden je kasnije.

Iskop za vodu je prostran, jer mu je dužina 228, širina u glavnomu kraku križa 46 (u poprečnom kraku 80), a dubina 114 cm. Sada je čitav ispod livela pločnika, i do njegova dna vode tri stepenice. Uobičajeni broj triju stepenica u krsnim zdencima tumačio se simbolički.¹²⁾

Voda u napunjenom bazenu je kršteniku normalne visine dopirala do pojasa. Ovolika visina i prostranost ujedno dokazuju, da je bazen izdubljen za krštavanje odraslih, dakle, prije nego što su poganski stanovnici u povaljskoj okolici prihvatili kršćanstvo.¹³⁾ Za punjenje bazena trebalo je dosta vode (svaki put preko 12 hl), pa je zato on vrlo shodno ugrađen u neposrednoj blizini velikoga otvorenog rezervoara (lacus), po kojemu su hrvatski doseljenici nazvali Lokvom i taj rezervoar i predjel oko njega.

Glavnina staroga građevinskog sklopa na Lokvi je starokršćanska bazilika, koju sam nedavno utvrdio.¹⁴⁾ Apsida ove bazilike upisuje u pravokutniku dvije trećine kruga. U dnu apsida je trodjelni prozor. On je izveden sa tri jednaka luka, od kojih je svaki konstruiran radijalno postavljenim kamenjem u polukrugu. Prozor je kasnije bio potpuno zazidan, a sada je ponovno otvoren. Prigodom otvaranja je otkriven njegov južni pilastar.¹⁵⁾ Sredina pilastra ima oblik kvadra, kojemu su i s vanjske i s unutarnje strane po jedan polustup jednake izradbe. Njihovi su polukapiteli ovijeni karakterističnim starokršćanskim akantusovim plaštom, dok im stope imaju jednostavni profil. Sve je to u jednom komadu. Vanjsko lice središnjega kvadra nosi na sebi naslagu žbuke s primjesom zdrobljene cigle, u koju je bila postavljena tranzena. Fragmenti te tranzene su nađeni u materijalu, kojim je bio zatrpan prozor. Nad pilastrom je kubični impost zakošenih strana i bez ukrasa. Pločasti pak impost pod južnim krajem južnoga luka ima jednostavni profilirani kornič.

¹⁰⁾ Kirchliches Handlexikon II., col. 117 — Freiburg im Breisgau 1912; Lexicon für Theologie und Kirche II., col. 462 — Freiburg im Breisgau 1931.

¹¹⁾ Nilles Nicolaus, Kalendarium manuale utriusque ecclesiae, orientalis et occidentalis I., 187; II., 83 — Oeniponte 1896, 1897.

¹²⁾ Lexicon für Theol. u. Kirche I., col. 955.

¹³⁾ Pred stepenicama je bazen imao nepromočnu pregradu do trećega dijela visine, možda za krštavanje djece.

¹⁴⁾ Na Braču su otkrivene ruševine starokršćanskih bazilika još: u Sutivanu i Lovrečini kod Postira, nepoznata naslova, te Sv. Jadre nad Splitskom i Sv. Tudora kod Nerežišća (Vrsalović Dasen, Kulturni spomenici otoka Brača, u Bračkom zborniku IV., 94-99).

¹⁵⁾ Sjeverni pilastar trodijelnoga prozora je nestao, ukoliko mu se nisu sačuvali fragmenti u još neuklonjenom okolnom materijalu.

U istom nasipu između svoda i zazidanog trodijelnog prozora apside nađen je izrađeni kamen (lice 20x15 cm, a debljina 11 cm), na kojemu su, poslije zadnjeg dijela slova R, urezana slova ERI. Iz sama tri čitava slovna znaka, ne da se utvrditi jesu li oni dio votivnog teksta posvećena nekom poganskom božanstvu (CERERI?) ili su dio natpisa iz starokršćanske bazilike. Oblik, naime, ovoga kamena dade se povezati sa dva ulomka profilirane ploče i sa dva

Povlja, Pogled na starokršćansku baziliku i krstionicu

profilirana četvrtasta stupića, jer imaju udubine i izbočine, koje se međusobno poklapaju. Ti dijelovi zajedno mogli bi biti dijelovi oltarne pregrade. Istom prilikom su nađeni dijelovi kamenog stupa (promjer 15 cm) i dio šesterostrane kamenice.

S jedne strane apside je prothesis, kamo su se donosili darovi i gdje su se oni priređivali za službu božju, a s druge diaconicon, koji je imao funkciju današnje sakristije. Obe te prostorije (zajedničkim imenom zvane pastophoria) postavljene su simetrički te su jednakoga pačetrovinastog oblika i iste površine. Na istočnom zidu imaju po jedan uski dugoljasti prozorčić, koji se širi prema unutrašnjosti. To je bilo potrebno radi osiguranja darova i riznice. Na svojim pak zapadnim zidovima imaju po jedna

vrata, kroz koja se ulazilo u crkvenu lađu. U jednom i drugom pastoforiju još su vrata prema vani, jedna u sjevernom, a druga u južnom perimetralnom zidu bazilike.¹⁶⁾ Ova vanjska vrata su svedena polukružno radijalno postavljenim kamenjem iste konstrukcije kao na trodjelnom prozoru iza apside i na onom prozoru u gornjem dijelu zapadnoga zida baptisterija. Razmak dovratnika je uži od širine luka, pa su time na početku i svršetku luka nastala dva koljena, na koja je bila položena skela, kada se gradio luk.¹⁷⁾ Svi zidovi obaju pastoforija su sačuvani gotovo u cijelosti.

Glavni ulaz u baziliku, koja je po starom običaju imala oltar na istoku, nalazio se u sredini zapadnoga zida. Tu je pod zemljom nađen dugi i fino obrađeni kamen u obliku praga. Prelomljen je i na njemu se ne zapažaju tragovi vrata. Međutim, južni zid ovoga građevnog sklopa produžuje se prema zapadu još pet i po metara ispred pročelja crkve. Iskapanja bi pred bazilikom utvrdila, da li je taj produžak dio crkvenoga predvorja (narteksa) ili je imao neku drugu namjenu.

U sjeverozapadnom kutu bazilike otkriven je dio pločnika od nejednakih pačetvorinastih kamenih ploča, ali se on vremenski ne može odrediti. Ploče su položene na sloju crvenice, u kojoj nema tragova žbuke.

Građevina je zidana malim pačetvorinastim lomljenjakom u slojevima, a povezana je žbukom od vapna i pijeska.

Bazilika je vjerojatno bila trobrodna. Za trobrodni tlocrt govore s jedne strane raspored i razmjer između širina apside i pastoforija, a s druge strane dosta velika prostranost crkve (22,50x13,47 m). Osim toga, preko cijelog vanjskog lica zida, što je između apside i desnoga pastoforija, vide se, u visini od 5,70 metara, tragovi crvenkaste vodoravne pruge. To su ostaci žbuke, koja je po svoj prilici na tom mjestu vezivala zid s krovom južne pobočne lađe.

Svakako je ovo jedna od prostranijih i najbolje sačuvanih starokršćanskih građevina u našim stranama. Postojeći zidovi su najviši u istočnoj polovici i dopiru dobrim dijelom sve do krova.¹⁸⁾ Dio sjevernoga i zapadnoga zida su srasnjeni sa zemljom, da bi se omogućio prolaz oko nove župske crkve, i da bi se proširio crkveni cintorij.

¹⁶⁾ Oboja ta vrata su sačuvana, kao i još jedna identična u južnom perimetralnom zidu, kojima se direktno ulazilo u južnu lađu.

¹⁷⁾ Ista je konstrukcija lukova na starokršćanskim bračkim crkvama u Lovrečini blizu Postira i Sv. Jadre nad Splitskoj te na rimskoj građevini u Polačama na otoku Mljetu.

¹⁸⁾ Nad apsidom se dižu oko 12 metara visoki stari zidovi sve do vrha zubova na kruništu kule. Danas se ne vidi granica, gdje prestaje starokršćanska bazilika, a gdje počinje sredovječna kula, jer je kod zidanja u srednjem vijeku upotrebljen isti materijal i isti način kao i kod starokršćanske bazilike.

Teško je odrediti vrijeme, kada je bazilika podignuta.¹⁹⁾ Njezina je apsida ugrađena tako, da se vrhom svoje izbočine ugradila u debljinu istočnoga zida. Slično uzidanu apsidu je imao veliki broj starokršćanskih bazilika iz IV do VI stoljeća, osobito u Judeji i Siriji. Običaj, da se oblina apsida izboči napolje i vidi izvana prevladao je kasnije.²⁰⁾ Obzirom, dakle, na konstrukciju apsida i na izradbu otkrivenoga kapitela na prozoru apsida, cijenimo, da bazilika nije mlađa od VI stoljeća. Osim toga, dok je u crkvama bazilikalnog tipa srednja lađa redovito samo dva puta šira od pojedine pobočne lađe, širina srednje lađe u našoj bazilici gotovo je tri puta veća. Ovakvu rijetku osobinu opaža Ljubo Karaman kod starokršćanskih crkava u Akvileji i onih u Dalmaciji, koje su nastale pod utjecajem Akvileje u vrijeme cvata rimske Dalmacije, to jest, u VI stoljeću.^{20a)}

Još teže je označiti titulara ove stare povaljske bazilike. Kada bismo htjeli vjerovati bračkom kroničaru Vičku Prodiću (1628.—1663.), onda je to bila crkva dobro poznatoga aleksandrijskoga patrijarhe sv. Ivana Milostinjara, koji je umro 619. godine.²¹⁾ Prodić, naime, donosi u svojoj kronici, da je sv. Ivan Milostinjar nekoliko godina proveo u Povljima u izglednoj pokori, i da mu je ondje posvećena crkva.²²⁾

Današnja južna kapela župske crkve sagrađena je na starom spoju — unita muro veteri²³⁾ — između bazilike i krstionice. Vjerojatno je u tom traktu bila prostorija, iz koje se ulazilo u krstionicu (proaulion), a gdje su katekumeni primali egzorcizme i očitovali ispovijed kršćanske vjere,²⁴⁾ kao i ono mjesto, gdje su oni odlagali odjeću (apoditerion), da bi se mogli okupati u krsnoj vodi. Ako crkva nije imala narteksa, onda je ovdje bio i redoviti boravak katekumena i javnih pokajnika za vrijeme liturgije, jer je jednima i drugima bio zabranjen ili ograničen pristup u crkvu. Taj izgrađeni prostor između bazilike i krstionice imao je

¹⁹⁾ Jedna priča, koja se čuje u Povljima, stavlja građevinu na mjestu apsida daleko prije dolaska Hrvata, jer hoće, da se u njoj nalazi grob nekoga Grka, a ispod groba kotao pun blaga (Ostojić Ivan, Benediktinska opatija u Povljima na otoku Braču, 85 — Split 1934).

²⁰⁾ Truhelka Dr. Čiro, Starokršćanska arheologija, 62 — Zagreb 1931.

^{20a)} Ljubo Karaman u Jugoslavenskom istorijskom časopisu g. IV., sv. 1-2, str. 113, Ljubljana-Zagreb-Beograd 1938.

²¹⁾ Lexicon für Theol. u. Kirche V., col. 746.

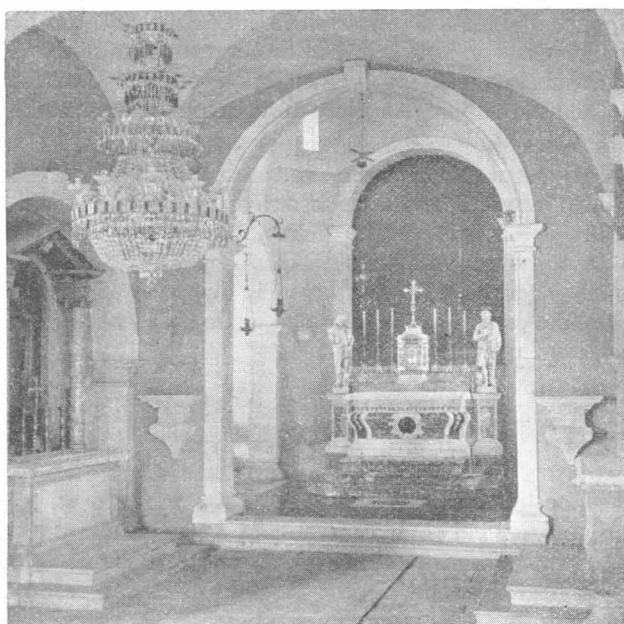
²²⁾ Jedan prijepis Prodićeve kronike, što je nađen u ostavštini plemićke obitelji Cavagnin-Capogrosso u Sutivanu na Braču, pohranjen je u Muzeju grada Splita, dok se drugi, malo drugačiji prijepis, čuva u Arhivu Jugoslavenske akademije u Zagrebu.

²³⁾ Visita Moravi; Ostojić, n. dj., 88.

²⁴⁾ Cabrol, n. dj. II., col. 392.

na zapadnoj strani posebna vrata, koja su zazidana prvih decenija XVII stoljeća.²⁵⁾

Zanimljivo bi bilo znati, kome je bila povjerena stara crkva u Poveljima, svjetovnom kleru ili redovnicima misijonarima. Povaljski opat Ratko 1184. godine na zboru u Bolu, pred bračkim i hvarskim vlastima i narodom, ustvrdio je svima prisutnima poznatu činjenicu, da je samostan sv. Ivana u Poveljima bio nekada velik, ali da je opustio.²⁶⁾ Poznato je, da je već u IV stoljeću bilo uređenih

Unutrašnjost povaljske župne crkve s krstionicom

samostana po dalmatinskim otocima; poznato je također, da je radi oštih borba oko štovanja ikona bio prebjegao na našu obalu veliki broj grčkih kaluđera.²⁷⁾ Dimenzije pak i raspored starokršćanske arhitekture u Poveljima dozvoljavaju, da je do nje mogao postojati doista velik molstir. Jedino bi iskapanja oko bazilike

²⁵⁾ Vrata je dao zazidati komendatar Stjepan Fazaneo, koji je opatovao od 1601. do 1632. godine (Cicarelli Andrea, Abbazia di Povglie: 4. La torre di Povglie, str. 12-13; rukopis je u Župnom arhivu u Pučišćima; Ostojić, n. dj., 104.

²⁶⁾ Ratko je ovako otpočeo svoj govor:

КНЕЖЕ И ВСИ ВЛАСТЕАН: МОЛЪСТЫРЬ СТАГО НОАНА ЕСТЬ ВЕЛНКА БЫЛА
ПРЕЖДЕ: КАКО ВЪ ВЪСТЕ: НА Е ЗАПЪСТЕЛЪ.

²⁷⁾ Migne, Patrologiae cursus lat. XXII., coll. 517, 547, 594, 965.

mogla odgovoriti na pitanje, je li samostan, koji je u Poveljima nedvojbeno bio prije Ratka, postojao, dok je bazilika bila čitava. To jest, u vrijeme, kada su u Dalmaciji djelovali grčki monasi, koji kao da se naslućuju u onim povaljskim pričama o Grecima pokornicima i grčkim grobovima do crkve.

Opat Ratko i njegov samostan služio se slavenskim jezikom ne samo u službi božjoj nego i u drugom, vanliturgijskim prigodama.²⁸⁾ Na drugom mjestu sam kušao pokazati, kako benediktinci nisu kod nas uvodili glagoljicu i staroslavenski jezik u liturgiji, nego su iz Moravske prognani Metodovi učenici ili njihovi sljedbenici monaškoga reda, koji su živjeli po istočnim redovničkim tipicima, morali s vremenom prihvatili benediktinsku regulu.²⁹⁾ Prema tome je vrlo vjerojatno, da su slavenski monasi boravili u onom velikom molstiru, koji je opustio 1145. godine, kada su ga Neretvani oplijenili i zapalili, a redovnike u njemu poubijali ili iz njega strahom rastjerali.³⁰⁾

Dakle, bazilika je ostala bez krova, ako ne prije, 1145. godine. Samostanci, koji su se uselili u njezine ruševine, pokrili su apsidu svodom slomljena luka, ogradivši je prije toga i sa prednje strane, te su na taj način nekadašnje svetište pretvorili u cisternu ili posvođeni podrum. Nad apsidom su udesili stan, a od lađa bazilike napravili samostansko dvorište. Tom prigodom su, radi sigurnosti, zazidali sve prozore i sva vrata na staroj crkvi osim glavnih, koja su postala dvorišnom kapijom. Za sve te adaptacije upotrebili su kamenje starih porušenih zidina tako, da je danas teško razlikovati ono, što je u početku bilo uzidano, od onoga, što je kasnije zaidano. Za samostanski oratorij uzeli su monasi nekadašnji baptisterij, koji se, jer je bio nadkriven kupolom sačuvaao čitav. U zapadnom zidu baptisterija je Ratkov graditelj Radonja, taj najstariji po imenu poznati hrvatski majstor, probio otvor i sagradio vrata te na njihovu nadvratniku urezao poznati ćirilski natpis, u kojemu aludira na Ratkovu obnovu.³¹⁾

Ruševine bazilike povisile su razinu tla oko bivše krstionice, a tadašnje samostanske crkve, pa su samostanci radi toga — a i zato, što je mjesto krsne kupaone, koja je išla u dubinu, postao središtem preuđešene prostorije oltar, koji smjera u visinu — izdigli

²⁸⁾ To najbolje dokazuju Radonjin prag (sada u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu) i Kartular povaljske opatije (sada u Arhivu župskoga ureda u Pučišćima); oba su spomenika napisali povaljski monasi ćirilskim pismom i starim hrvatskim jezikom.

²⁹⁾ Ostojić Ivan, Benediktinci glagoljaši, (Slovo 9-10, str. 17-18 — Zagreb 1961.). — Ako se to nije prije dogodilo, povaljski su redovnici postali benediktincima za Ratkove obnove svršetkom XII. stoljeća, jer su upravo u to vrijeme i malo prije toga, izvršeni vrlo ozbiljni napori, da se reformiraju svi hrvatski samostani, za koje znamo, da su onda upotrebljavali staroslavenski jezik.

³⁰⁾ Ostojić, Benediktinska opatija u Poveljima, 19.

³¹⁾ Ostojić, n. dj., 60-66.

za pola metra originalni pločnik. Na taj način je krsni bazen došao čitav pod zemlju, te su ga monasi morali ograditi kamenom ogradom,³²⁾ da bi se mogli slobodno kretati po crkvi. Napokon su, tada već suvišni, krsni zdenac upotreбили za grob pobožnoga monaha, koji je na čitavom Braču i u susjednim krajevima bio čašćen pod imenom sv. Ivana Povaljskoga. Ovaj grob je odavna prazan, jer su tijelo sv. Ivana odnijeli Mlečani, ali je svečev kult na tom mjestu do danas živ.³³⁾ Kamena ograda oko groba, za koju Ciccarelli drži, da je bila postavljena iz počasti prema sv. Ivanu, uklonjena je vjerojatno prije 1800. godine.³⁴⁾ Svakako nije mogla postojati, pošto je oko 1828. godine glavni oltar, dotada prislonjen na istočni zid svetišta, bio pomaknut naprijed prema sredini i tako pokrio gotovo četiri petine groba.

Poslije konačnoga odlaska benediktinaca, a oni su ostavili Povelja sredinom XIV stoljeća, opatija je pretvorena u komendu, pa su u bivšem samostanu ostali jedino čuvari, koji su se po ondašnjem običaju nazivali eremitima.³⁵⁾ Oni su stanovali, i spremali prihode sa opatijskih posjeda, u par kućica, dok su redovito odsutni opati komendatari za sebe pridržali jednu sobu nad apsidom ili u onom prostoru, što je spajao krstionicu-crkvu sa samostanom. Sa istočne strane ovoga prostora podigao je sredinom XVIII stoljeća opat Bokanić čedan stan sebi i svojim nasljednicima, da bi imali gdje pristojno odsjesti, kada se po poslu budu našli u Poveljima. Taj stan je Bokanić naslonio na dva stara zida: na sjeverni zid bazilike i na istočni zid prostora između bazilike i krstionice.³⁶⁾

Pošto je blizina Turaka ugrozila sigurnost na Braču, nekadašnji monaški stan nad starokršćanskom apsidom bio je nadograđen i pretvoren u utvrđeni Kaštil, kako se ta visoka kuća još i danas zove. Kaštil je, uz pomoć mletačke vlade, počela utvrđivati bračka općina, a dovršila plemićka obitelj Tommaseo, pošto ga je 1629. godine dobila kao feud. Kada su se pak Turci povukli dalje od Zadvarja i Makarskog primorja, obitelj Tommaseo je preudesila Kaštil u stambenu trokatnicu. Sjeverni pastoforij bazilike bio je sa

³²⁾ Visita Moravi.

³³⁾ Ostojić, n. dj., 24-27.

³⁴⁾ Ciccarelli Andrea, Memoria della sepoltura miracolosa del servo di Dio chiamato San Giovanni, che fu prima conte della Brazza e poi monaco benedittino nel convento di Povglie (Arhiv Jugoslavenske akademije u Zagrebu, I. d. 147).

³⁵⁾ Ostojić, n. dj., 22.

³⁶⁾ Ciccarelli Andrea, Memorie e monumenti del convento dei monaci benedittini, poscia dell'abbazia mitriale di S. Giovanni di Povglie in Brazza (rukopis u Historijskom institutu Jugoslavenske akademije u Zagrebu, I. d. 147). Bokanićev stan je demoliran 1852. godine, da bi se otvorio slobodan prolaz oko crkve (Blagajnički dnevnik povaljske crkve za godinu 1852).

Povlja, Istočni dio starokršćanske bazilike

svih strana zatvoren i posvođen te tako postao nadzemnom cister-nom, u koju još i danas dolazi kišnica s krova na Kaštilu.³⁷⁾

Nad južni zid bazilike dozidana je kuća B o t a.³⁸⁾ Ona je tako-đer od opatije prešla u vlasništvo župske crkve i još postoji.

Na koncu dodajmo, kako je stara krstionica postala središtem i prezbiterijem sadašnje župske crkve. Opati-komendatari i stanovništvo su, od 1718. godine do tridesetih godina XIX stoljeća, probili zidove krstionice na sve četiri glavne strane svijeta i dodali joj četiri kapele. Kapele su nastajale ovim redom. Najprije je opat Cvitanić-Poletović 1718. godine³⁹⁾ dio opatova stana, što je bio prislonjen s južne strane bivše krstionice, pretvorio u južnu crkvenu lađu sa dva oltara.⁴⁰⁾ Opat Marko Lukinović Stariji i povaljski stanovnici skupa su podigli 1793. godine zapadnu lađu.⁴¹⁾ Tom prigodom su bila uklonjena Radonjina vrata zajedno sa ćirilskim nadvratnikom i u novosagrađenu lađu bili preneseni oltari iz južne kapele. Napokon su dvadesetih i tridesetih godina XIX stoljeća prošupljeni sjeverni i istočni zidovi stare krstionice, a sva četiri otvora skladno uokvirena velikim kamenim lukovima.⁴²⁾ Tim dogradnjama je povaljska župska crkva dobila oblik križa, ali je prezbiterij u sredini ostao bez prozora i dovoljna svijetla. Radi toga su 1826.—1827. godine nad nišama stare krstionice otvorena četiri nova prozora.⁴³⁾

Dva starokršćanska kapitela i nadvratnik, što se odavna nalaze nedaleko povaljske crkve, upućuju nas, da ih pripišemo sakralnoj zgradi, koja je morala biti podignuta u blizini njihova današnjega smještaja.

Jedan je kapitel, otkada se ljudi sjećaju, stajao u dvorištu obitelji Zlatar-Kornelići, dvadesetak metara zapadno od crkve, a sada je smješten u susjedni župnikov vrt. Kamen je dug oko 50, širok isto tako oko 50 i visok oko 28 cm, ali je on, dok je bio čitav, za par centimetara bio veći u svima smjerovima. Danas na okrunutom pobočju još možemo razabrati samo jedan dio izradbe s plo-

³⁷⁾ Posljednji članovi već izumrle grane obitelji Tommaseo prodali su Kaštil Jurju Ostojiću, a njegovi baštinici, između dva svjetska rata, župskoj crkvi u Povljima (Ostojić, n. dj., 85-91).

³⁸⁾ Pokvareni oblik riječi a b a t a.

³⁹⁾ U povaljskim maticama pisanim bosančicom, koje su propale 1943. godine u drugom svjetskom ratu, nalazi se i ova bilješka: »Na 1718. Ovo neka se zna, kada se odmače i ogradi crkva nova u Povjli. I ogradiše se dva oltara u crkvi novoj i blagolsovi se crkva nova na dan svetoga Ivana Krstitejla od poštovanoga mnogo gospodina abata dom Ivana Poletovića, dostojnoga abata« . . . (iz mojih ranijih ekscerpta).

⁴⁰⁾ Ciccarelli, Memorie e monumenti . . .

⁴¹⁾ O toj gradnji je urezano nad gornjim pragom lađe: HAEC ECCLESIA ABBATIALIS AMPLIATA FVIT A RMO ABBATE LVCHINOVICH ET AB INCOLIS POVGLIE ANNO DOMINI MDCCXCIII.

⁴²⁾ Blagajnički dnevnik povaljske crkve za godinu 1825.-1826.

⁴³⁾ Blagajnički dnevnik povaljske crkve za godinu 1826.-1827.

Trodijelni prozor bazilike u Poveljima

*Stup trodijelnog prozora
povaljske bazilike*

snatim i oštro izrezanim akantusovim lišćem, po čemu zaključujemo, da je ovaj dekorativni fragment pripadao starokršćanskoj građevini.⁴⁴⁾

Drugi je obrađeni stari kamen također kapitel. On se, isto tako od pamtivijeka, nalazi u dvorištu obitelji Glavinović-Tugori, koje je oko stotinu i dvadeset metara južno od crkve. I na njemu su pobočne strane izrađene i ukrašene akantusovim lišćem. Izradba je slična onoj na spomenutom prvom kapitelu, ali je ovdje nešto bolje sačuvana. I dimenzije su jednoga i drugoga uglavnom jednake. Ovaj je, naime, dug i širok po 52, a visok 31 cm. U gornjoj mu je plohi pravilno iskopana kamenica u obliku osovljena polujaja sa horizontalnim polumjerom od 17 cm.

Ovaj drugi kapitel je prvotno bio postavljen kao pandan onome prvomu, a kasnije preuđen u posudu za vodu. Oba su sigurno pripadala starokršćanskoj bazilici u Poveljima, jer su stilski jednaki kapitelu otkrivenom na prozoru apside. Pretpostavljamo, da su stajali nad stupovima, koji su ili nosili triumfalni luk pred apsidom ili dijelili baziliku na tri lađe.

Treći kamen je veliki nadvratnik. Do nedavna je ležao u crkvenom dvorištu, a sada se i on čuva u župnikovu vrtu. Stražnja mu je ploha isklesana jednolično i dosta glatko, dok mu je prednja u sredini ukrašena lijepo izvedenim križem, a po čitavoj dužini, sve do blizu krajeva, okvirnim reljefom. S jedne i druge strane križa, a pod okvirom, vijuga se valovita lozica. Polje pak svakoga ugnutoga i izbočenoga luka njezinih valova ispunjava po jedna palmeta. S lijeve gledaočeve strane na ovom pragu je odsječen i izgubljen komad dug 55 cm. I donja mu je ploha po čitavoj dužini okrnuta tako, da joj je teško potpuno rekonstruirati lice. Današnje dimenzije kamena jesu: dužina 237, visina oko 33, a širina ili debljina 64 cm.

Za starokršćansko razdoblje postanka ovoga nadvratnika govore: glomaznost kamena, frontalni križ sa proširenim krakovima na krajevima — koji opat Martinis (1636. god.) nazivlje una *croce antichissima*,⁴⁵⁾ i kakav se u našim stranama našao na nekoliko mjesta iz starokršćanskoga vremena⁴⁶⁾ — kao i ostali ukrasni motivi, koji su bili u običaju potkraj Staroga vijeka.⁴⁷⁾

Ovako veliki nadvratnik, dug blizu tri metra, morao je stajati nad ulazom u neku veću crkvu. To su mogla biti jedino glavna vrata bazilike u Poveljima. Za to mjesto odgovara i debljina njezina zida, u koji je mogao biti točno uzidan, kao i lice stražnje plohe, koje je u toj debljini bilo vidljivo pa zato i izglađeno. Nad okvirom prednje plohe nalazilo se šest plitkih kockastih udubina (sa bridom

⁴⁴⁾ Vrsalović Dasen u n. dj., 102.

⁴⁵⁾ Ciccarelli, Abbazia di Povglie: 4. La torre di Povglie, str. 13.

⁴⁶⁾ Truhelka, n. dj., slike: 1, 2, 80, 138.

⁴⁷⁾ Truhelka, n. dj. str. 30, 92.

od 22 mm) simetrički poredanih u međusobnoj horizontalnoj udaljenosti po pola metra. Koja je bila namjena metalnim kukama, što su u tim rupama bile učvršćene (za kandila?, za zastore?, za ukrasne vijence od cvijeća i lišća?), ne znamo.

S ovim nadvratnikom se može dovesti u vezu kamena ploča, što danas služi kao klupa na Lokvi, a ima rupu i žlijeb za smještaj vratnice. To je vjerojatno dio donjega praga istih vratiju, jer njegova širina (60 cm) odgovara debljini zidova bazilike, a vrsta kamena ostalim njenim izrađenim arhitektonskim dijelovima.

Nadvratnik se 1636. godine nalazio nad dvorišnim ulazom u samostan, a tu su upravo nekađa bila i glavna vrata bazilike. Međutim, mora da je bio barem jedamput skinut sa prvotnoga mjesta i ponovno dizan, jer je bezobzirno otučen i skraćen te neukusno adaptiran za uži ulaz.

Sva tri ovdje opisana stara kamena, kao i otkriveni pilastar sa impostom na prozoru apsida, ubrana su negdje u blizini, jer u sebi imaju dosta asfalta, vjerojatno u Zavali ili u Tatinji.⁴⁸⁾

Rimska građevina na žalu. Pri dnu povaljske luke, u predjelu zvanom Žalo, dvije stotine metara južno od bazilike i krstionice, ostaci vrlo starih zidina ograđuju dvorište obitelji Vrsalović-Blažević. Dijelom vidljive razvaline, što na mjestima strše do tri i četiri metra iznad zemlje, a dijelom tragovi skrivenih temelja pod zemljom zatvaraju 40,50 m dugi i 29 m široki pravokutnik. Njegova zapadna strana, sve dok se pred njom nije nasulo žalo, stajala je na samom rubu morske obale.

Antičku dob toga arhitektonskog sklopa određujemo tehnikom zidanja. Tu je, naime, neveliko četvorokutno dosta lijepo kresano kamenje poredano u pravilne horizontalne nizove i povezano žbukom, u kojoj se nalazi stučene ili zdrobljene opeke. Osim toga su s jugoistočne strane, nedaleko zidina, težaci pred više godina slučajno otkopali i uništili nekoliko vrlo starih grobova. I sam smještaj objekta pokazuje, da je on morao biti podignut, kada je na Braču život uz more bio siguran. To je moglo biti ili od potpunoga upokorenja Ilira do okupacije Ostrogota (od I do V stoljeća) ili od sloma Gota do dolaska Hrvata (od polovice VI do prvih desetljeća VII stoljeća).

Ne opisujemo potanje ovaj kompleks, jer se na njemu nisu mogla izvršiti ni najskromnija sondiranja. Ipak, iz prostranosti ugrađene površine, iz smještaja na dnu plodnoga Povaljskoga doca te iz analogije prema sličnim nalazima na Braču,⁴⁹⁾ zaključujemo,

⁴⁸⁾ Oba ta položaja, gdje se nekada vadilo kamenje u kojemu ima asfalta, nalaze se na istok bazilike. Zavala u udaljenosti od nekoliko stotina metara, a Tatinja 1^{1/2} kilometar.

⁴⁹⁾ Jači tragovi rimskih gospodarskih zgrada našli su se na Braču još u Bolu i u Bunjama (između Povalja i Sumartina). (Vrsalović u n. dj. IV., 75-76).

da je na Žalu bila poljoprivredna stanica rimskoga posjednika (villa rustica). Odatle je on obrađivao okolni posjed i ondje je spremao godišnje prihode.

U selu je tradicija, da je poznata povaljska opatija imala svoje prvo sjedište ovdje na Žalu. Sredovječni su se monasi, doista, vrlo često smještali na položaje napuštenih rimskih zgrada, i kod nas i po ostaloj Evropi. Međutim sada, kada znamo, da se na Lokvi nalazio veliki crkveni kompleks još u starokršćansko vrijeme, čini nam se vjerojatnijim, da je povaljski samostan odmah u početku bio organiziran na Lokvi. Istina je, također, da su povaljski benediktinci baštinili one rimske zgrade na Žalu i da su posjedovali i njih i svu plodnu zemlju u Poveljima i oko Povalja, pa je naravno pretpostaviti, da su oni bivšu rimsku villu upotrebili za svoje gospodarstvo. Izvan svake sumnje su monasi morali imati pri moru skladište za robu, koju su morem dobivali ili opremali, kao i spremište za brodove i ribarske potrepštine, bez kojih nije bilo ni jedan samostan na našem primorju ili na dalmatinskim otocima. Bit će na Žalu bila samostanska grangija povjerena određenomu monahu. Ljudi, naime, pričaju, da se ondje našlo bakrenih predmeta, među njima sičić za blagoslovljenu vodu, i nekakve pisane pergamene.⁵⁰⁾ Možda bi se i ovdje kopanjem moglo što god utvrditi.

Samo pak ime Povelja vjerojatno je nastalo po vlasniku onih rimskih gospodarskih zgrada. To kažemo zato, što se negdje u bračkim spisima spominje Portus Paulinus (ili Paulinianus).⁵¹⁾

Taj se latinski pojam preveo na sredovječni hrvatski jezik (kada su se pridjevi od imena obično formirali s dodatkom — j) Paulja luka ili Pavlja luka. Pošto je pak iz toga naziva otpao drugi dio, to jest riječ luka (kao što je ona otpala i iz naziva vrlo velikog broja uvala na našem Jadranu), nastalo je od prvotnog atributivnog pridjeva vlastito ime Paulja ili Pavlja.

Kada se, napokon, do luke toga imena naselio hrvatski živalj, dao je on i novome naselju njezino ime, ali u pluralnom obliku. Isto onako, kao što je pluralnim oblikom okrstio polovicu ili, točnije, deset od dvadeset i dva današnja poznatija naselja na Braču.⁵²⁾

⁵⁰⁾ Ostojić n. dj., 19.

⁵¹⁾ Navedeni latinski toponim saopćio mi je sudac Dr Mirko Vrsalović, marljivi i ozbiljni sakupljač bračkih pisanih spomenika 30. I. 1938. godine, pred samu smrt. Vrsalović je svoju kolekciju spisa i listina sakupljenih po Braču ostavio Jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu. Ta kolekcija u Akademiji nosi ime: Archivalia Brattiensia ili Brački arhiv Dra Mirka Vrsalovića. Sigurno se ondje nalazi i navedeni podatak.

⁵²⁾ Takva su imena naselja: Bobovišća, Nerežišća, Postira, Pučišća, Selca i t. d.

Starokrščanska glavica stupa povaljske bazilike

Povelja, Starokrščanska glavica

Zato u Kartularu povaljske opatije, koji počinje sa 1184. godinom, stoji ćirilicom upisano, da je samostan Sv. Ivana Krstitelja bio Ѹ ПΑΒΛΑΧΖ (34. redak) ili Ѹ ПΑΒΛΑΧΖ (4. i 39. redak).⁵³⁾ Pri kraju pak istoga kartulara, u prijepisu nastalom 1250. godine, susrećemo isti pojam izražen ВЗ ПОВΛΑΧΖ (41. redak).⁵⁴⁾ Skok pripisuje ovu promjenu glasa A u O čakavskom izgovoru otoka Brača.⁵⁵⁾

Povlja su, dakle, prozvana prema rimskom obiteljskom ili osobnom imenu Paulus.⁵⁶⁾ Zapravo, po ljudima ili čovjeku, koji su morali ili koji je morao ondje živjeti prije nego su Hrvati naselili otok. Od pojave, naime, naših djedova pa do konca XII stoljeća poznat nam je priličan broj ljudi na Braču, ali oni nisu nosili ni rimska ni općekršćanska nego, redom, slavenska imena.⁵⁷⁾ Uostalom nije rijedak slučaj, da se uspomena na nekadašnje vlasnike očuvala u imenu predjela na ovom ili onom dalmatinskom otoku, dapače i u imenima samih otoka, na kojima su oni imali posjeda.⁵⁸⁾

Rimska nadgrobna stela. Nju je slučajno otkrio Stipe Ostojić-Baškin u srpnju 1960. godine, kada je pretresao stari zid blizu svoje stojne kuće, dvadesetak metara južno od prije spomenutog dvorišta obitelji Glavinović-Tugori. Na toj ploči iz bračkoga vapnenca uokviren je latinski natpis. Poviše natpisa je u sredini isklesan krug i u njemu nejasan znak, a s lijeve i desne strane kruga po tri zrake, što iz gornje strane okvira izbijaju koso u vis. Visina je kamena 75, srednja širina 29, a debljina 7 cm; dok je ploha uokvirenoga natpisa visoka 43, a široka 25 cm.

Tekst epitafa glasi:

D . M .
R O M V .
L A . M A .
T E R . F I . L I
A E . P I . E N
T I S . S I M E
P O . S V I T

D(iis M(anibus) Romula mater filiae pientissime posuit

⁵³⁾ Ostojić, n. dj., 32, 50, 51.

⁵⁴⁾ Ostojić, n. dj., 52.

⁵⁵⁾ Skok Petar, Slavenstvo i romanstvo na Jadranskim otocima, 173 — Zagreb 1950.

⁵⁶⁾ Paulus cognomen Romanum, aliquando et praenomen (Forcellini Aegidii, Totius latinitatis lexicon III., 344 — Patavii 1771). Od cognomen-a Paulus izvodi Skok i ime sela Poveljana na Pagu (n. dj., 68).

⁵⁷⁾ Ostojić, n. dj., 105-106.

⁵⁸⁾ Tako je prema Skoku, posjednik Gellius dao ime otoku Ugljanu, dao ime otoku Ugljanu, Geminus uvali Gmajnac na Dugom Otoku, Licinius otoku Lakljanu, Postumius otoku Pašmanu itd. (Skok, n. dj., 43, 48, 68, 75, 105, 111, 134, 163, 231, 268...).

Kratki natpis kaže, da je poganka Romula iz materinske ljubavi podigla spomen-ploču svojoj kćeri. Sva slova nisu iste veličine, nego se od početka prema kraju umanjuju. Dok su ona u prvom retku visoka po 3 cm, u zadnjem je retku njihova visina samo 2 cm. Točke u natpisu, kako se vidi, nemaju značenja interpunkcije, jer se nalaze sada između riječi, a sada između slogova ili slova iste riječi.

Ime se Romula dosta rijetko čita na rimskim natpisima, i to, kao *cognomen*. U staroj Saloni, koja je sigurno imala veza s rimskim kolonima na Braču, susreće se potpuno ime Romule na dvjema stelama. Na jednom i drugom solinskom epitafu Romula se spominje, kao i na povaljskom, u svojstvu majke.⁵⁹⁾ Romula u Poveljima nije naznačila ime svojoj kćeri, jer joj je, vjerojatno, umrla kao sitno dijete.

Dr Mihovil Abramić cijeni, da je ovaj predkršćanski natpis iz II stoljeća.⁶⁰⁾

Nalazom ove stele u Poveljima, broj se rimskih nadgrobnih natpisa na Braču, koji su poznati i koji se dadu pročitati, povećao na četiri.⁶¹⁾

* *

Dokle se u Poveljima znalo samo za jedan ili drugi stari kapitel, nagađalo se, da je to kamenje preneseno iz Bunja, koje su od Povalja udaljene preko tri kilometra zračne crte u jugoistočnom pravcu. U Bunjama su, naime, utvrđeni ostaci rimske *villae rusticae*.⁶²⁾ Sada pak, kada su se u samom selu Poveljima na nekoliko položaja, ali sve jedno blizu drugoga, utvrdila dva antička građevinska sklopa — starokršćanska bazilika s krstionicom i rimski gospodarski dvorac — i našla nedaleko od njih četiri antička izrađena kamena spomenika, razložito je zaključiti, da je na području Povalja bila naseobina već u predhrvatsko doba. Najbolja je za to potvrda starokršćanska krstionica, koju je imalo smisla sagraditi jedino u blizini stanova ljudi, koji će se u njoj krštavati.⁶³⁾

Splitski je arhiđakon Toma zabilježio, da je jedan dio građana iz razorene Salone prešao na Brač.⁶⁴⁾ Mogli su se vrlo lako neki od solinskih bjegunaca zakloniti i u Poveljima, ali po svemu izgleda, da nisu istom tada (početkom VII stoljeća) prvi stanovnici naselili

⁵⁹⁾ Jedan glasi: D. M. ROMVLA MATER AMANTILLAE FILIAE INFEL(ICISSIMAE POSVIT), a drugi: ...ROMVL(A)E PARENTIBVS PIENSSIMIS (Buletino di archeologia e storia dalmata V., 162; X., 123 — Spalato 1882, 1887).

⁶⁰⁾ Usmeno saopćenje.

⁶¹⁾ Ostala tri su po jedan u Pučišćima, Lovrečini i u Bolu (Vrsalović, Kulturni spomenici otoka Brača, u Bračkom zborniku IV., 89-90).

⁶²⁾ Ostojić, n. dj., 38., Vrsalović u n. dj., 75-76.

⁶³⁾ Napomenimo, da su čitave Bunje, odkada se one prvi put spominju, bile posjed povaljske opatije (Ostojić, n. dj., 52).

⁶⁴⁾ Thomas Archidiaconus, Historia Salonitana (digessit Dr. Fr. Rački), 28 — Zagabriae 1894.

ovaj brački kraj. Epitaf, naime, Romule svjedoči, kako su prije krštenih Solinjana u Povljima živjeli i umirali neskršteni pogani. Jesu li ovi prije kršćana ovdje imali svoje svetište, mogla bi pokazati ispitivanja na području bazilike i krstionice.

Radi osvjetljivanja ne samo antičke nego i sredovječne prošlosti ovoga dijela Brača, bilo bi korisno izvršiti sistematska iskopavanja barem u župskoj crkvi i u najbližoj njezinoj okolini s južne strane. Budući da je Konzervatorski zavod za Dalmaciju, koji je sudjelovao u ovim nalazima, već stavio pod zaštitu čitav taj kompleks i odlučio odmah pristupiti njegovoj konzervaciji i daljnjem istraživanju, nadati se, da će ovaj značajni spomenik kulture biti u najkraće vrijeme potpuno ispitan.

BASILIQUE PALÉOCHRÉTIENNE AVEC BAPTISTÈRE, À POVLJA (ÎLE DE BRAČ)

IVAN OSTOJIĆ

Cet article fait connaître les monuments antiques dont certains viennent seulement d'être découverts — qui prouvent que le village de Povlja (île de Brač) était déjà peuplé à l'époque paléochrétienne et même du temps des Romains.

Au fond du port de Povlja se voient des restes de murs dont les dimensions et la technique de construction démontrent que ce sont là les ruines d'une villa rustica romaine. C'est un certain Paulus, probablement propriétaire de tout ce domaine, qui a donné son nom au port et au village de Povlja.

Une inscription funéraire en latin concernant une païenne, Romula, — récemment trouvée à Povlja — indique également que ce lieu fut habité par des païens.

De récentes fouilles du terrain situé au Sud de l'église paroissiale de Povlja, sur la hauteur, ont permis de découvrir des bases de murs qui, avec les restes se trouvant au-dessus du sol, révèlent dans la forme du plan une basilique paléochrétienne avec abside, à l'Est. Sur la fenêtre tripartite de l'abside a été trouvée une demi-colonne avec chapiteau paléochrétien; c'est une preuve que les parties orientales de la basilique se sont conservées presque jusqu'à la hauteur du toit. La basilique est reliée, dans son plan, au presbytère de l'église paroissiale actuelle que Davor Domančić avait déjà supposé, avec raison, être un baptistère paléochrétien. A l'intérieur ont été trouvées des fondations qui indiquent, dans le plan, une forme octogonale avec quatre niches demi-circulaires et, au milieu, une vasque pour le baptême. Cette construction paléochrétienne s'est conservée jusqu'au sommet de la coupole et du toit.

A la basilique appartiennent deux chapiteaux et un dessus de porte qui se trouvent à Povlja, non loin de l'église. Ces chapiteaux à feuilles d'acanthe ne proviennent pas de la localité voisine de Bunje (où se trouvent également les restes d'une villa domaniale romaine), comme on le croyait jusqu'à présent. De même, le lourd dessus de porte, orné d'une croix paléochrétienne, de palmettes et de vigne, n'a pas été fait aux XIIème et XIIIème siècles, comme on le pensait, mais à l'époque paléochrétienne.